

FAIDROS, PRVNÍ Z PLATÓNOVÝCH DIALOGŮ K osmdesátinám Julia Tomina

Významné životní jubileum Julia Tomina, které jsme oslavili na začátku prosince, je nám příležitostí připomenout si nejen jeho zásluhy o rozvoj antických studií u nás (okolnosti, za nichž Tomin zval od druhé poloviny 70. let do svých bytových seminářů odborníky ze západních universit, jsou dobře známy), ale rovněž jeho životní otázku, zda je *Faidros* prvním Platónovým dialogem. Julius Tomin její afirmaci sleduje nikterak bezvýznamnou tradici: tento názor byl rozšířen již v antice,¹ převzal jej Ficino a v 19. století jej prosazoval zakladatel novodobého platónského bádání Friedrich Schleiermacher. Ve století 20. je jejím – jediným mně známým – zastáncem právě náš jubilant.

Otázka, v jakém pořadí byla sepsána jednotlivá Platónova díla, se jistě musí jevit jako paradoxní, pokud si ji autor klade právě v souvislosti s dialogem, v němž je předkládána kritika psaného.² Nemusí však být pro pochopení povahy platónské filosofie zcela beze smyslu, jak se někteří domnívají.³ Předpokládáme-li, že skutečně existuje možnost dialogy vzájemně uspořádat (nemusí jít přitom nutně o pořadí jejich sepsání, ale o pořadí autorem předem osnované, na základě didaktických či podobných záměrů), jeví se jako silně relevantní otázka, zda právě dialog, který obsahuje tak výraznou expozici nauky o idejích a dialektice, mohl být v nějakém smyslu první. Připustit toto prvenství znamená mimo jiné odmítnout velmi rozšířenou, ale dosti problematickou tezi, podle níž existovalo období, kdy Platón tyto ústřední nauky nezastával. Její problematičnost vyvstane, uvědomíme-li si historickou skutečnost, že předpoklad bouřlivého vývoje myslitelova ducha je až moderním (totiž Goethovým) vynálezem a že naopak myšlenkový horizont antického autora je přibližně v jeho třiceti letech již úplný a ustálený.

Pro výklad, který navíc bere vážně nepřímá svědectví o existenci systematické Platónovy pozice, je pak navýsost důležité, že obsah *Faidra* se strukturně shoduje s naukami, o nichž svědčí nepřímá tradice. Ty

1 Diogenés Laertios, *Vitae*, III,38.

2 Platón, *Phaedr.* 274b nn.

3 Viz B. O'Brien – D. Sedley, *Philosophers in Knots over Dr Tomin's Plato Thesis*, in: *The Daily Telegraph*, 25. 8. 1988: „My to však vidíme jako velmi zastaralý názor, který byl sdílen velmi dávno, a pro většinu z nás je bezcenný.“

bývají někdy spojovány až s pozdní fází Platónova vývoje, čímž se jejich ústřední význam pro výklad jeho myšlení relativizuje.⁴ Pokud je však *Faidros*, který se s nimi shoduje, prvním dialogem, pak nemůže být řeči o tom, že by tyto nauky náležely až k pozdějšímu období myslitelova života, ale patří spíše k vlastnímu jádru jeho filosofie. Právě toto byl důvod, proč Konrad Gaiser, spoluzakladatel tübingenské školy platónských bádání, interpretační úsilí Julia Tomina velmi oceňoval. A proto byl také Tomin, jak si vzpomínám, jediným českým autorem, ježž Thomas Szlezák při svých přednáškách o Platónově filosofii zmiňoval.

Zdá se však, že shoda jde ještě dále a že ji lze konstatovat i v podstatnější otázce. Když Julius Tomin ve své usilovné, pro někoho až urputné snaze vykládat Platónovo dílo z jeho biografie upozorňuje na nevědění historického Sókrata, naznačuje při tom, že toto nevědění není konečným Platónovým sdělením (jak by tvrdili mnozí moderní interpreti, podle nichž je „vědění nevědění“ takřkajíc identifikačním znakem pravého filosofa). Tomin si všímá, že Sókratovo časté zdůrazňování jeho nevědění je v dialozích opakovaně překračováno poukazem k možnému vyššímu vědění. Tomin je rezervuje pro Platóna, který má podle něj svrchovaný zájem na předvedení nevědění historického Sókrata, protože tím nepřímou odkazuje na skutečné vědění vlastní.⁵ Szlezák zde nabízí jinou výkladovou možnost: navrhuje nepojímat tento rozdíl takto ostře, neboť skutečné vědění náleží vlastně jakémukoli dialektikovi sókratovsko-platónského typu. To, že si je Sókratés v dialozích upírá, není odrazem historické skutečnosti, kterou Platón využívá jako poukazu k sobě samému, nýbrž pouze sebestylizací literární postavy vysvětlitelnou autorovým rozhodnutím nesdělovat v písmu nejdůležitější filosofické obsahy (τιμώτερον).⁶ Sókratova sebestylizace je však na mnoha místech dialogů nepřímou odhalována, když Sókratés jako vedoucí rozpravy projevuje žalost a suverénní dispozici řadou velmi silných a systematických nauk.⁷

⁴ H. Schmitz, *Die Ideenlehre des Aristoteles*, II, *Platon und Aristoteles*, Bonn 1985, str. 312–314; H. Thesleff, *Platonic Patterns*, Las Vegas 2009, str. 486–488.

⁵ „V *Charmidu*, dialogu následujícím, Sokrates své nevědění postavil proti myšlence pohybu pohybujícího sebe sama, zároveň však poukázal na Platóna jako na muže, schopného věc vyřešit.“ J. Tomin, *Platónových prvních sedm dialogů*, str. 6 (dostupné na <http://www.juliuostomin.org>, navštíveno 28. 11. 2018).

⁶ Viz Platón, *Phaedr.* 278d.

⁷ T. A. Szlezák, *Sokrates und die Schriftlichkeit der Philosophie*, Berlin – New York 1985; též, *Das Bild des Dialektikers in Platons späten Dialogen*, Berlin – New York 2004.

Právě tento poslední bod, totiž zdánlivost filosofova nevědění, připouští v souvislosti s *Faidrem* a tamější naukou o duši i Julius Tomin.⁸ Shoda v tomto bodě je přitom – pokud mohu soudit – mnohem důležitější než možné odlišnosti v otázkách chronologie, biografie, vývoje či stálosti Platónova myšlení. Toto vše jsou kategorie platné v rámci moderního, totiž schleiermacherovského paradigmatu, jak jej charakterizoval Giovanni Reale.⁹ Otázka možnosti skutečného vědění je však důležitější a ohlašuje mnohem starší a významnější spor, než je spor mezi „unitáři“ a „developmentalisty“. Na jedné straně zde stojí realisticky fundované přesvědčení, že člověk může být nositelem substanciálního vědění o skutečnosti, na straně druhé pozice skeptická beroucí na sebe v různých epochách různé formy (nominalistickou, empiristickou, kriticko-teoretickou, existenciální), avšak vždy shodně popírající možnost skutečného filosofického vědění.

To, že Julius Tomin stojí na straně realistické interpretace, nepřekvapí, víme-li, že on sám byl vždy ochoten utvářet svůj život na základě svých filosofických názorů. Je také dobře známo, že mu to přineslo v tomto životě nemalé obtíže. Jeho postoje však mohou být dnes inspirací všem, kdo se brání šířícímu se cynismu ve filosofii, který si cíle nechává určovat zvnějšku, dignitu vlastního počínání nezná a – zcela neplatónsky – reaguje na smích vážností a na vážné věci výsměchem.

Jakub Jinek

⁸ „In the *Phaedrus* Socrates defines the soul as self-motion (*to auto hauto kinoun*), and this definition (*logos*, 245e3) provides the basis of the Phaedran proof (*apodeixis*, 245c1) of the immortality of the soul. By putting those words into the mouth of Socrates Plato flagrantly trespassed against Socrates' ignorance, expressed so forcefully at the beginning of the *Phaedrus*...“ J. Tomin, *The Lost Plato Volume 1. Plato's Struggle With Socrates*, kap. 5: „The Charmides and the Phaedrus“ (dostupné na <http://www.juliustomin.org>, navštíveno 28. 11. 2018).

⁹ G. Reale, *Platón*, přel. M. Cajthaml, Praha 2005.